

هموالا اول والاخر والظاهر والباطن

ای در دل و جان صورتی هستی
مقصود همه ز دین و دنیا هستی
هم با همه همدی و هم بی هستی
ای با همه تویی بی همه تویی
ابوسعید ابوالخیر

حمد و ستایش مخصوص پروردگاری است که به انسان نعمت
علم و آگاهی و بصیرت ارزانی داشت و درود و سلام به خاتم
پیامبران الهی محمد مصطفی(ص) و خاندان پاک و مطهرش باد.

خوئینی، غفور، ۱۳۴۲-

بررسی تطبیقی حقوق تعهدات / غفور خوئینی.

تهران: فرهنگ صبا، ۱۳۸۶.

۲۰۰ ص.

ISBN: 964-96955-9-1

فیفا.

کتابنامه: ص. ۱۵۲-۲۰۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: تعهدات (حقوق) -- ایران. / حقوق مدنی -- ایران. / تعهدات (حقوق).

۳۴۶/۵۵۰۵۲

ب۹خ/ KMHA۱۰

م ۸۵-۵۰۴۸۶

شماره کتابخانه ملی

■ ناشر: نشر فرهنگ صبا

■ بررسی تطبیقی حقوق تعهدات

■ نویسنده: غفور خوئینی، ■ ویراستار: احمد کعبی فلاحیه

■ مدیر هنری و طراح گرافیک: کوروش ملک‌پور ■ مدیر تولید: حسن بنفشه

■ چاپ اول: ۱۳۸۶ ■ شمارگان: ۱۰۰۰

■ لینوگرافی: خدمات فرهنگی صبا ■ چاپ: صادق

■ شابک: ۹۶۴-۹۶۹۵۵-۹-۱

■ قیمت: ۳۰۰۰ تومان

مقدمه

ضرورت حیات اجتماعی برای بشر علاوه بر فطری بودن یک حکم عقلانی نیز هست. بر همین اساس است که با مطالعه گذشته زندگی انسان، این واقعیت بدست می آید که این اشرف موجودات عموماً در اجتماع زیست کرده و کمال خویش را در همین راستا جستجو نموده و استعدادهای خود را در آن به فعلیت رسانیده است.

از سوی دیگر در عصری که ما زندگی می کنیم انسان توانسته است با تکیه بر نیروی خلاقیتش تحولاتی را در بهبود بخشیدن به حیات دنیوی خویش به وجود آورد، اینک او قادر است از دورترین نقاط کره زمین با همدیگر به سهولت ارتباط برقرار سازد و آرزوی دیرینه خویش را در سفر به کرات دیگر عملی کند، به تناسب پیشرفت در صنعت و ارتباطات، روابط سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و بین المللی خویش را نیز ارتقا بخشیده و آن را در تمامی ابعاد گسترش داده است.

اما به تناسب پیشرفت بشر در ابعاد مختلف تجاری، صنعتی و اقتصادی حوزه اخلاقیات او که عبارت از احترام و عمل به ارزش های انسانی، اخلاق فاضله و خصلت های نیکوی منطبق با فطرت بشری جایگاه خویش را آنگونه که شایسته بشریت رو به تعالی است در عرصه حیات پیدا نکرده است. در حوادث تأسف بار جهانی به خصوص منازعات بین المللی و منطقه ای می توان این واقعیت را به خوبی مشاهده کرد.

شرط اساسی وصول به جامعه آرمانی بشر در این است که انسان بتواند خود را از اسارت خودخواهی برهاند، و اموری را که باعث خمول فطرتها شده است از خود بزداید، عقل و اندیشه سلیم را در زندگی خویش حاکم گرداند و حق، عدالت، پابندی به تعهدات را سرلوحه عمل خود

قرار دهد. خلاصه اینکه اگر یک هماهنگی بین پیشرفت در امور مادی و معنوی به وجود بیاورد می‌توان شاهد دنیایی با صلح و صفا و سعادتمند بود که در آن از نقض پیمانها، جنگ و کشتار، خدعه و نیرنگ، از بقا اصلح و قدرت برتر، اثری نباشد.

از میان اموراتی که بر زندگی انسان مؤثر و سرنوشت‌ساز است، تعهدات از نکات بسیار قابل توجه می‌باشد.

میثاقها و قراردادهای منطقه‌ای و بین‌المللی در حقوق عمومی، معاملات و عقود متعدد بین اشخاص حقیقی و حقوقی، در حقوق خصوصی آکنده است به انواع بی‌شماری از تعهدات که در جای جای مجامع مختلف هرکس می‌تواند با یک بازنگرسی در سالهای سپری شده از زندگی خود صدها و یا هزاران تعهد را در طول عمر خویش بیابد. بر همین اساس است که تعهدات جایگاه رفیعی در حقوق به خود اختصاص داده، و در سطح جهانی و مجامع دانشگاهی و حوزوی مورد دقت و نگرش اساتید بزرگوار قرار گرفته است که همگی از یک واقعیت مسلم سخن می‌گویند و آن ارزش والای تعهدات در زندگی بشر می‌باشد.

در نوشتار فوق سعی شده است تا مبانی فقهی، و حقوقی این امر مهم به اندازه وسع نگارنده مورد بررسی و کنکاش قرار گیرد. در نگرش خویش از نظریات و آراء فقهاء و حقوق‌دانان به مقداری که مطرح بوده سعی شده است که فروگذاری نگردد.

اما نکته‌ای که باید بدان توجه کرد این است که در میان حقوق‌دانان معتبر جهانی کم نیستند صاحب نظرانی که بین حقوق عمومی و خصوصی تفاوتی قایل نیستند که از آن جمله می‌توان از «لئون دوگی وکلسن» نام برد. اندیشه فوق خصوصاً با عنایت به ارتباط تنگاتنگ این دو حقوق با یکدیگر مسأله‌ای در خور توجه و تأمل می‌باشد، اما در نقطه مقابل بزرگانی چون ساراتیه وریپر، نیز فریاد اشغال حقوق خصوصی توسط حقوق عمومی را برآورده‌اند، این بحثی است که مجال وسیع و مستقل را می‌طلبد، و ما نخواسته ایم وارد این بحث شده، لذا در نوشتار فوق تنها به موارد حقوق خصوصی اکتفا شده است و ذکر فرازهایی از حوزه حقوق عمومی و مواردی از منشور سازمان ملل متحد و میثاق جامعه ملل در بخش‌هایی از کتاب تنها از باب بیان ارزش و اهمیت جهانی تعهدات می‌باشد و نباید نام آن را خلط حقوق عمومی و خصوصی گذاشت.

نکته دیگر اینکه با توجه به موضوع نوشتار به خاطر اینکه مسایلی را به عنوان اصل موضوعه مطرح نکنیم، ناگزیر بودیم بحث‌هایی برای ورود در اصل بحث را بیان کنیم، اگرچه به اعتباری می‌توان آنها را هم جز مطالبی اصلی برشمرد. بهر حال امیدوارم باعث آزرده‌گی خاطر نگردد و در عین حال از نقائص و کاستی‌ها پیشاپیش عذرخواسته و با امید به کرم و لطف الهی چشم انتظار تذکرات و ارشادات اساتید و محققان و الا مقام می‌باشم.

انه ولی التوفیق

دکتر غفور خونی

رئیس پژوهشکده فلسفه و حقوق تطبیقی

فصل اول: مقام والای تعهدات در زندگی بشر..... ۱۳

- ۱۴ حقوق تعهدات و جامعه سعادت‌مند
- ۱۶ مقام والای تعهدات در زندگی بشر
- ۱۷ ارزش تعهدات در اسلام
- ۱۷ ۱. قرآن کریم
- ۱۸ ۲. سنت و سیره پیامبر اکرم (ص)
- ۱۸ جایگاه تعهدات در اسناد ملل متحد

فصل دوم: واژه شناسی تعهدات ۲۱

- ۲۲ تعریف تعهد
- ۲۳ تعهد و تکلیف
- ۲۳ حقوق دینی و تعهدات
- ۲۳ حق عینی و حق دینی
- ۲۴ منابع تعهد
- ۲۶ اعمال و وقایع حقوقی

عقد

- ۲۷ ۱. معنای لغوی
- ۲۸ ۲. معنای اصطلاحی
- ۲۹ ۳. تعریف قانون مدنی از عقد
- ۳۰ ۴. آیا ماده ۱۸۳ ق.م شامل عقد تملیکی می گردد؟
- ۳۱ عقد تملیکی
- ۳۱ عقد عهدی
- ۳۱ در عقود تملیکی ملکیت چگونه منتقل می شود؟
- ۳۳ تفکیک ایجاب از دعوت معامله

۳۳	 اقسام عقود
	 ۱ و ۲. عقد لازم و جایز
۳۳	 ۳ و ۴. عقد معلق و منجز
۳۴	 ۵. عقد خیاری
۳۴	 ۶. عقد معوض
۳۴	 ۷. عقد غیر معوض
۳۵	 ۸. عقد عهده و تملیکی

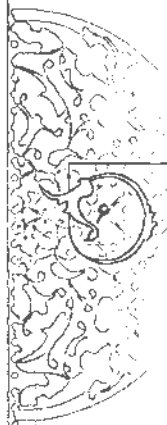
۳۵	 الفاظ مترادف با عقد
۳۵	 ۱. قرارداد
۳۶	 ۲. معاهده
۳۷	 ۳. عهدنامه
۳۷	 ۴. پیمان

فصل سوم: شروط و تعهدات

۴۰	 شرط
۴۰	 ۱-۱. معنای لغوی
۴۰	 ۱-۲. معنای اصطلاحی
۴۳	 ۲. رابطه شرط و تعهد
۴۳	 ۳. عدم اثر حقوقی شروط ابتدایی
۴۴	 ۴. نقش الفاظ و انعقاد شروط و تعهدات
۴۵	 ۵. شرط امری خارج از ماهیت عقد
۴۶	 ۶. شروط و مستمر بودن عقد

۴۷	 اقسام شروط
۴۸	 شروط صحیح
۴۸	 ۱. شرط صفت
۴۸	 ۲. شرط نتیجه
۴۸	 ۳. شرط فعل
۴۹	 وجوه افتراق شروط صحیح

۵۰	 شروط باطله
----	------------------

فلسفه جعل و باطل دانستن بعضی از شروط و ارزیابی آن با بنای عقلا

۵۰	 شرط فاسد و مفسدت عقد
۵۲	 شروط باطله در حقوق داخلی
۵۲	 ۱. شرط خلاف مقتضای ذات عقد
۵۳	 ۲. شرط مجهولی که جهل به آن موجب جهل به عوضین می شود
۵۳	 معین بودن عوضین در دیگر مجامع حقوقی
۵۵	 شروطی که باطلند ولی مفسد عقد نیستند
۵۶	 تعلیق در تعهدات
۵۶	 شروط فاسخ
۵۷	 مفهوم تعلیق
۵۹	 صحت عقد معلق
۶۰	 تعهدات معلق اختیاری
۶۰	 شرط اتفاقی: اختیاری و تعلیق و شرط مختلط در حقوق فرانسه
۶۱	 تعهدات تخیری
۶۲	 تعهدات قابل تجزیه
۶۲	 تعهد تضامنی

فصل چهارم: حکم وفا به تعهدات ۶۳

ماهیت حقوقی انجام تعهد: ۶۴

۶۵	 ۱. نظریه اول: وفای به عهد، عقد است
۶۵	 ۲. نظریه دوم: وفای به عهد، بیع است
۶۵	 ۳. نظریه سوم: وفای به عهد عملی است واجب
۶۵	 ۴. نظریه چهارم: قول به تفصیل بین مصادیق
	الف: تفصیل میان موردی که تعهد کلی مافی الذمه باشد یا جزئی
	ب: تفصیل میان اینکه ایفای تعهد سبب تملیک یا انتقال حق به متعهد له شود و غیر آن
	ج: تفصیل بین موردی که تعهد به انتقال حق است و جانی که مورد تعهد انجام، ترک فعل یا تسلیم مال است

لزوم اجرای تعهدات ۶۷

۶۷	 الف: قاعده المومنون عند شروطهم
۶۸	 مقصود قاعده
۶۸	 ب: بنای عقلا وفای به تعهدات را وظیفه ای همگانی می دانند

ج: قاعده اشتراک احکام..... ۶۹

فصل پنجم: میزان اختیارات دولت و وضع تعهدات نسبت به شخص ثالث..... ۷۱

الف- اصل آزادی قراردادها..... ۷۲

عوامل محدود کننده آزادی قراردادها..... ۷۳

اصل آزادی و حق مالکیت..... ۷۴

حیطه اختیارات حکومت در وضع تعهدات..... ۷۵

ب: تعهد نسبت به شخص ثالث..... ۷۷

۱. تعهد به نفع شخص ثالث..... ۷۷

الف. نقش متعهدله در تعهد به نفع شخص ثالث..... ۷۸

ب. اقسام شرط از سوی شخص ثالث که تعهد به نفع او شده است..... ۷۹

۲. تعهد علیه شخص ثالث..... ۸۰

فصل ششم: امتناع از تعهدات..... ۸۳

اقسام مختلف امتناع تعهدات..... ۸۴

امتناع در زمان قرارداد..... ۸۵

۱. عدم التفات طرفین به غیر عملی بودن تعهد..... ۸۵

۲. التفات طرفین به غیر عملی بودن تعهد..... ۸۶

۳. التفات متعهدله به غیر عملی بودن تعهد..... ۸۶

۴. التفات متعهد علیه به غیر عملی بودن تعهد..... ۸۶

۱. تلفهای ناشی از سوانح..... ۸۷

۲. زمان انحلال و فسخ عقد..... ۸۸

۳. تلف جزء عین..... ۸۹

نظریه اول: خيار فسخ..... ۸۹

نظریه دوم: قول به تفصیل..... ۸۹

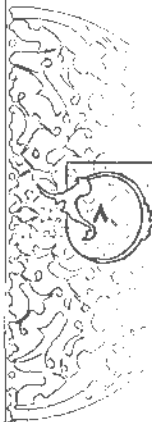
نظریه سوم: تخییر..... ۸۹

۴. حکم تلف عرفی بسان تلف حقیقی..... ۹۰

۱-۴. نظریه تعلق به مالکیت..... ۹۰

۲-۴. نظریه تعلق عقد به واحد شخصی..... ۹۱

۵. اتلاف از طرف متعهد له..... ۹۱

۹۳	۶. ائتلاف از جانب شخص ثالث
۹۵	۱. خروج از سلطه به نحوی که امید بازگشت وجود دارد
۹۶	۲. خروج عین از سلطه به واسطه عقد لازم یا جایز
۹۶	آیا مبادی خیار باعث تزلزل عقد می شود ؟
۹۷	نظریه بطلان
۹۷	نقد نظریه
۹۸	امتناع ناشی از تصرفات منافی شرط از ناحیه متعهد علیه
۹۹	شرط موجب ثبوت حق مالکی می گردد
۹۹	وجوب تکلیف شرط
۹۹	تأثیر اجازه متعهد له در صحت عقد ثانی
۱۰۰	تصرفات منافی با شروط در حقوق اروپا و آمریکا
۱۰۲	امتناع ناشی از عدم قدرت
۱۰۳	الف: نقش قدرت در صحت شرط
۱۰۴	ب: حکم تعهدی که به واسطه عدم قدرت ممتنع است
۱۰۴	ج: نقض قرارداد ناشی از عدم قدرت در قوانین
۱۰۵	فورس مازور (قوه قاهره)
۱۰۶	شرایط فورس مازور
۱۰۷	آثار فورس مازور
۱۰۷	۱. سقوط تعهد و انحلال قرارداد
۱۰۸	۲. تعلیق قرارداد
۱۰۸	عدم تأدیه خسارت در حادثه غیر مترقب و قوه قاهره
۱۱۱	فصل هفتم : اجرای تعهدات
۱۱۲	اجرای تعهدات در صورت امتناع متعهد علیه
۱۱۲	اقوال فقها
۱۱۲	۱. نظریه الزام
۱۱۳	۲. نظریه تخییر
۱۱۳	۳. نظریه عدم جواز اجبار
۱۱۳	۴. نظریه زوال پذیری
۱۱۴	۵. نظریه انقلاب
۱۱۴	۶. تفصیل بین حق الله و حق الناس

۱۱۵	 بررسی مبانی فقهی و حقوقی نظریات	
۱۱۵	 توانایی بر فسخ در صورت قدرت بر الزام	
۱۱۵	 ۱. نظریه امکان فسخ	
۱۱۶	 ۲. نظریه عدم امکان فسخ	
۱۱۷	 آراء فقها	
۱۱۸	 حق و حکم	
۱۱۹	 انجام تعهد به وسیله دیگری در صورت غیر مقدور بودن اجبار تعهد	
۱۲۱	 عدم امکان الزام منشاء پیدایش خیار	
۱۲۲	 دلایل	
۱۲۲	 ۱. روایات	
۱۲۲	 ۲. اجماع	
۱۲۳	 ۳. قاعده لاضرر	
۱۲۳	 ۱-۳. فوریت اقدام به فسخ	
۱۲۴	 نحوه الزام در تعهداتی که ماهیت عمل محتاج به قصد قربت است	
۱۲۵	 الزام در تعهداتی که ماهیت عمل متقوم به قصد قربت است	
۱۲۶	 الزام به اجرای تعهدات از حیث زمان اجرا	
۱۲۶	 الف: تعهدات واجد مدت معین در قرارداد	
۱۲۷	 موارد عدم محکومیت به پرداخت خسارت	
۱۲۸	 ب: تعهداتی که مدت معینی برای اجرا در آن پیش بینی نشده است	
۱۲۹	 تفسیر قرارداد	
۱۳۱	 فصل هشتم: خسارات ناشی از عدم اجرای تعهدات	
۱۳۲	 خسارات ناشی از عدم اجرای تعهدات	
۱۳۳	 ۱. شرایط پذیرش دعوی خسارت	
۱۳۴	 ۲. ضررهایی که موجب خسارت است	
۱۳۵	 ۳. اخذ مابه التفاوت (ارش) در صورت امتناع از ایفای تعهد	
۱۳۵	 ۱-۳. دلایل شش گانه مخالفین ثبوت ارش	
۱۳۶	 ۲-۳. دلایل موافقین ثبوت ارش	
۱۳۷	 ۳-۳. نظر نهایی	
۱۳۷	 ۴. خسارات ناشی از فوت شدن منفعتی باشد	
۱۳۸	 ۵. خسارات ناشی از عدم نفع در حقوق دیگران	
۱۳۹	 ۶. خسارات نقض قرارداد توسط فروشنده در کنوانسیون فروش بین المللی کالا	

۷. اخذ مابه التفاوت (ارش) در کنوانسیون ملل متحد فروش بین المللی کالاها..... ۱۴۰

فصل نهم: تأثیر نقض تعهدات (ترک فعل) در اعمال

تأثیر نقض تعهدات (ترک فعل) در اعمال حقوقی ثانوی (عقد دوم)..... ۱۴۱

آرا و نظریات..... ۱۴۲

نظریه اول: بطلان تعهد اول..... ۱۴۳

۱. بطلان به طور مطلق..... ۱۴۳

۲. بطلان در قضایای جزیه..... ۱۴۳

۱-۲. نقد نظریه..... ۱۴۴

نظریه دوم: صحت عقد..... ۱۴۵

نقد نظریه دوم..... ۱۴۶

نظریه سوم: الزام به فسخ عقد دوم..... ۱۴۶

نظریه چهارم: بطلان عقد دوم..... ۱۴۷

نظریه سلب قدرت شرعی در ایجاد عقد دوم..... ۱۴۷

اشکال بر نظریه بطلان عقد دوم..... ۱۵۰

جواب از اشکال..... ۱۵۰

منابع

الف: عربی..... ۱۵۲

ب: فارسی..... ۱۵۳

فهرست تفصیلی مواد..... ۱۵۶

